

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

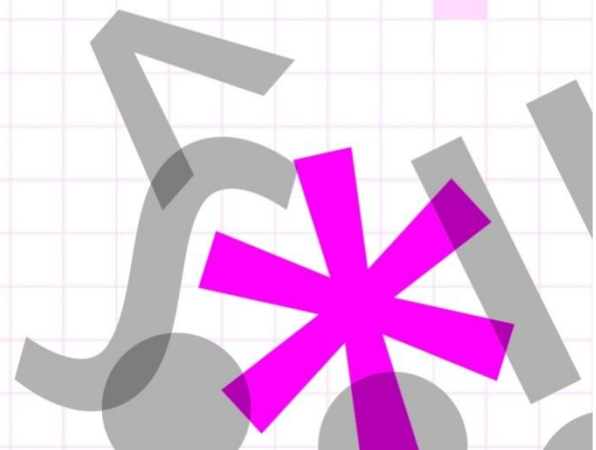
předmět

**VÝCHOVNÁ PRÁCE S DĚTMI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉHO
PROSTŘEDÍ**

obor

Sociální pedagogika

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PŘEDMĚTU

Vyučující: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Kontakt: e.mail: gabriela.caltovahepnarova@uhk.cz

Hodinová dotace přímé výuky: 10 hodin

Hodinová dotace samostudia: 16 hodin

Zařazení předmětu: 3. semestr

Prerekvizity: předmět nemá prerekvizitu

Pravidla komunikace s vyučujícím:

Vyučující kontaktujte prostřednictvím e-mailového kontaktu. Ke konzultaci je možné využít konzultačních hodin, nebo lze sjednat individuální termín po dohodě. Požadavky k udělení zápočtu studenti obdrží při prvním setkání ve výuce, dostupné jsou také ve studijním průvodci, který je zveřejněn na webových stránkách vyučující.

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Předmět je rozčleněn do tří samostatných okruhů, které seznamují studenty se základními poznatky vybrané tematiky. První část přináší základní seznámení s problematikou **sociálního vyloučení, sociální koheze, ale také minoritních skupin**, které patří mezi skupiny nejvíce ohrožené sociálním vyloučením. Do první části předmětu je zařazeno také téma věnující se způsobům **řešení situace** vyloučených a představení konceptu mnohoproblémovosti, který byl klíčovým konceptem před úvahami o sociálním vyloučení. Závěr prvního okruhu je věnován nejpočetnější skupině dětí ohrožených sociálním vyloučením, kterými jsou **romské děti**. Studenti se seznámí s vybranými kulturními odlišnostmi této skupiny dětí, se kterými se mohou v praxi setkat.

Druhý probíraný okruh předmětu se zaměřuje na jednotlivé druhy **socializačních a výchovných prostředí**, které na dítě působí. Zahrnuty jsou také poznatky o způsobu výchovy v rodině.

Třetí okruh je zaměřen především k možnostem **intervence**, které si při práci s dětmi nabízejí. Pozornost je věnována **výchovným konceptům a projektům**, které mohou přispívat k rozvoji osobnosti dítěte. Studenti se také seznámí s možnostmi, které nabízí **individuální práce** s dítětem, či formy práce zaměřující se **na rodinu jako celek**.

CÍLE PŘEDMĚTU:

První okruh si klade za cíl zpřístupnit studentům širší sociokulturní kontext sociálního vyloučení. Představuje poznatky, které se přímo dotýkají cílové skupiny předmětu a prostředí ve kterém děti žijí. Studenti získají přehled o konceptech, které spoluutvářejí diskurz k danému tématu. Osvojí si však také specifické znaky jedné z největších cílových skupin v ČR – romských dětí. Cíl první části předmětu sleduje především informační a poznatkovou linii problematiky.

Druhý okruh seznamuje studenty s výchovnou a socializační realitou, ve které děti žijí. Cílem okruhu je vytvoření komplexního náhledu na situaci dítěte. Okruh se

především zaměřuje na možné protichůdné požadavky, se kterými se děti setkávají a které, dle svých osobních dispozic, určitým způsobem řeší. Také druhý okruh se zaměřuje především na rozšíření poznatkové základy, která bude pro studenty v budoucnu představovat informační zdroj.

Třetí okruh si klade za cíl, nejen studenty seznámit s metodami a způsoby práce, ale snaží se dosáhnout i změn v oblasti dovedností, které bude student později využívat. Nabídnuty jsou vybrané teoretické rámce popisující výchovné procesy i v praxi využívané postupy.

OSNOVA PŘEDMĚTU:

1. Sociální vyloučení
2. Problematika sociální koheze a integrace
3. Minoritní skupiny a jejich ohrožení sociálním vyloučením
4. Skupina dětí v největším riziku – romské děti
5. Děti s rizikem rozvoje sociálně nežádoucího chování
6. Výchova dětí v rodinách ohrožených sociálním vyloučením
7. Socializační nároky institucí s výchovným posláním
8. Vstup dítěte do výchovného procesu
9. Výchova a její teoretické ukotvení
10. Možnosti působení na morální vývoj dítěte
11. Sociálně výchovné metody a jejich možnosti při resocializaci
12. Individuální práce s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit
13. Možné formy spolupráce s rodinou (komunitní školy, sociálně aktivizační služby, sanace rodin)

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

Povinná literatura

BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1.vyd. Praha: Radix, 2004. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.

BARNES, Matt (et al.). *Poverty and Social Exclusion in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2002. 176 s. ISBN-10: 1843763400.

BECHYŇOVÁ, Věra a KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

BITTNEROVÁ, Dana; DOUBEK, David; LEVÍNSKÁ, Markéta. *Funkce kulturních modelů ve vzdělávání*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 308s. ISBN 978-80-87398-18-0.

BLIŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémové pedagogika*. 2. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1997. s. 315. ISBN 80-85498-23-5.

BREZINKA, Wolfgang. *Východiska k poznání výchovy: úvod k základům vědy o výchově, k filozofii výchovy a k praktické pedagogice*. Brno: L. Marek, 2001. 310 s. ISBN 80-86263-23-1.

BROŽ, Miroslav, KINTLOVÁ, Petra, TOUŠEK, Ladislav. *Kdo drží Černého Petra. Člověk v tísní*, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-27-9

BURJÁNEK, Aleš. *Segregace. Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, 33, 423–434. ISSN 0038-0288.

- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV, 1997. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.
- ČONKOVÁ, L'ubomíra. Romska rodina a škola, *Vychovávateľ*. 2004, 6, 13-16. ISSN 0139-6919.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 67-131. ISBN 978-80-247-1168-3.
- JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní rodinná péče ve školských zařízeních*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 167s. ISBN 80-7041-114-7.
- KAPLÁNEK, Michal. Kulturní a sociálně kulturní animace. In *Socialia 2006*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 503-506.
- KAPLÁNEK, Michal. Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. Č. Budějovice, 2006
- KOTÝNKOVÁ, M. 2000. „Rozsah a průběh sociálního vyloučení v české společnosti“ . Pp. 93-103 in *Sociální studia* (5) . Brno: Masarykova univerzita.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
- LABÁTH, Vladimír a AMBROZOVÁ, Alena a SMIK, Ján. *Riziková mládež*. 1.vyd.Praha: SLON, 2001. s. 157. ISBN 80-85850-66-4.
- LAŠEK, JAN. *Sociální psychologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 56-64. ISBN 978-80-7041-968-7.
- LEVITAS, R. 2000. „What is Social Exclusion?“ Pp. 357–383 in D. Gordon, P. Townsend (eds.).
- MAREŠ, P. 2004. „Sociální exkluze a inkluze“ Pp. 15-29 In SIROVÁTKA, T. (ed.) *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin* . Brno: Masarykova univerzita.
- MAREŠ, Petr, SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurz, agenda, *Sociologický časopis*, 2008, 2, 271 -294. ISSN 0038-0288
- MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení, *Sociologický časopis*, 2000, 3, 285-297. ISSN 0038-0288.
- MAREŠ, Petr. 2006. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 5.
- TOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MUSIL, J. 2005. „Současná pojetí sociální soudržnosti a Česká Republika“ Pp. 7-16 in NAVRÁTIL, Pavel aj. *Romové v české společnosti*. 1.vyd. Praha: Portál 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
- PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 237 s. ISBN 80-04-25415-2.
- PALOUŠ, Radim. *Dopisy dnešnímu kmotřenci*. Brno: Cesta, 2001. 129 s. ISBN 80-7295-024-X.
- PALOUŠ, Radim. *Dopisy kmotřenci*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. 107 s. ISBN 80-7113-002-8.
- PAPE, Iveta. *Jak pracovat s romským žákem*. Praha: Slovo21.
- PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 175. ISBN 978-80-246-1265-2
- PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být: otevřené otázky teorie provázející výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. s. 159. ISBN 8024603454.
- PELIKÁN, JIŘÍ. VÝCHOVA PRO ŽIVOT. VYD. 1. PRAHA: ISV, 1997. 108 S. PEDAGOGIKA.

ISBN 80-85866-23-4.

Romové v České republice. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 144 s. ISBN 80-7178-250-5.

SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. 1. vyd. Praha: SNP, 1985.

SCHALLER, Klaus. *Studie k systematické pedagogice*. Překlad Radim Palouš. Praha: Univerzita Karlova, 1993. 88 s. Studia paedagogica; Č. 9. Vacek,

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Specifika práce s romskými dětmi (Komunikační specifika romských dětí). In *Řetízek. Sborník příspěvků k metodice práce v organizacích pracujících s romskými dětmi a mládeží*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení R-Mosty, 2003. 110 s.

TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace *AntropoWEBZIN* 2-3/2007, ISSN 1801-8807

TOUŠEK, Ladislav. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem. Člověk v tísní, o.p.s.*, 2007. 2007b

VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

VALENTA, Josef. *Učit se být*. 1. vyd. Praha: AISIS-STROM, 2001. 95 s. ISBN 80-86106-08.

VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. 226 s. ISBN 80-239-4908-X.

Doporučená literatura

BURJÁNEK, Aleš. Co je rezidenční segregace. In Sýkora, Luděk. Tmelová, Jana (eds.). *Prevence prostorové segregace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005, str. 21–28.

DOUBEK, David. *Kultura jako zkušenost, Problém distanciacce a desegregace*, Praha, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.

FRANIOK, Petr a KALEJA, Martin a ZEZULKOVÁ, Eva. 1. vyd. *Transformace Speciálních vzdělávacích potřeb v kontextu kutikulárních dokumentů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 124 s. ISBN 978-80-7368-921-6.

GEISMAR, L. and SORTE, M. *Understanding the Multi-problem Family*. Association Press, 1964, 224p.

GOLDSON, M.F. *Helping Multiproblem Families to Help Themselves*. East Side Family Union, 1989. 47p.

HIRT, Tomáš. JAKOUBEK, Marek. (eds) *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.

JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: SLON. 2001. 204 s. ISBN 80-85850-25-7.

LIÉGEOIS, Jean-Pierre. *Romovia Cigáni Kočovníci. Dějiny a současnost v evropském kontexte*. Bratislava: Rada Evropy, 1995. 271 s. ISBN 80-967380-4-3.

LORENZOVÁ, Jitka. *Etické hodnoty a normy v současných proměnách školy*. In DOROTÍKOVÁ, S. (ed.) *Profesní etika učitelství*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003, s. 78-105. ISBN 80-7290-102-8.

LORENZOVÁ, Jitka. *Sociální pedagogika jako pomáhající disciplína*. *Pedagogika*, 2001, 51/3, 292-298.

LORENZOVÁ, Jitka. Společnost – škola – učitel a hodnotové orientace současnosti (o zdrojích naší dnešní „krize“ hodnot). In: *Filosofie – výchova – hodnoty*.

- Sborník k významnému životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslavy Peškové, CSc. PedF UK, Praha 1999.*
- MATOUŠEK, Oldřich. Klientův přirozený svět a sociální služby. In *Sociální práce*. 2004, 3, 57-66.
- MINUCHIN, Salvador. Rodina a rodinná terapie. Praha: Portál, 2013. 231 s. ISBN 978-80-262-0371-1.
- NAVRÁTIL, Pavel a MUSIL, Libor. Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. *Sociální studia*, 2000. 5. s. 108. ISSN 1214-813X (print)
- PEACE, Robin, Social Exclusion: A Concept in Need of Definition? *Social Policy Journal of New Zealand*, Issue 16, July 2001
- RABUŠIC, L. 2000. „Koho Češi nechtějí? : O symbolické sociální exkluzi v české společnosti “. Pp. 63- 81 in *Sociální studia* (5). Brno: Masarykova univerzita
- Romano džaniben*. Sborník romistických studií. Praha: Společnost přátel časopisu *Romano džaniben*, 2000-2005. ISBN 1210-8545.
- Romové v České republice* [online]. 2000 [cit. 2015-11-12]. Dětství. Dostupné z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18389>>.
- SCHLESINGER, B. The multi-problem family. University of Toronto Press, 3rd. ed. 1970. 191p. ISBN 9780802017260.
- SILVER, Hilary. Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, vol. 133 (1994), str. 532 – 533. ---SILVER, H. 1994. Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, Vol. 133, 1994/5-6, pp. 531-578 .
- SOUSA, A, *Journal of Social Work Practice* Vol. 19, No. 2, July 2005, pp. 163–179, ISSN 0265-0533 print/ISSN 1465-3885 online _
- STEINER, Jakub. Ekonomie sociálního vyloučení. In: Jakoubek, Marek., Hirt, Tomáš. (eds.): *Romové: kulturologické etudy*, 1.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 383s. ISBN 808647383X.
- STEWART, Michal. *Čas Cikánů*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principál. 2005. 275 s. ISBN 80-7364-017-1.
- Středisko náhradní rodinné péče. *Romské děti žijící mimo vlastní rodinu*. Praha: 2007.
- ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

V průběhu celého semestru studenti plní dílčí úkoly, které na sebe vzájemně navazují. Jednotlivé úkoly vedou studenty k propojení teoretických poznatků s praxí realizovanou v jejich bezprostředním okolí. Všechny uvedené dílčí úkoly odevzdá student v písemné podobě a tvoří koncept seminární práce.

Seznam dílčích úkolů:

1. Seznámení s teoretickými koncepty a písemné zpracování eseje na zvolené téma. (2-4 strany).
2. Zmapování programů zaměřených na rodinu jako celek, které jsou realizovány ve zvolené lokalitě. (představení v diskusi)
3. Písemná reflexe vybraného konceptu výchovy doplněná o představy a zkušenosti s praktickým využitím nastudovaných poznatků (2-4 strany)

-
4. Krátké představení nastudovaných pohledů na výchovu ostatním kolegům, diskuse nad možnostmi a limity přístupů.
  5. Zmapování výchovných institucí, které působí ve vybrané SVL.
  6. Reflexe nových poznatků a jejich transformace do podoby uceleného osobitého programu výchovy.

Téma č. 1:

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma seznamuje studenty s problematikou sociálního vyloučení, krátce nastiňuje vývoj pojmu i jeho politické konotace. Cílem je zvýšit vnímavost studentů v oblasti sociálního uspořádání společnosti a přispět k formování kontextuálního náhledu na situaci vyloučených.

Způsob výuky: Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

sociální vyloučení, strukturální tlak, ohrožené dítě, mnohoproblémová rodina, sociální pomoc, institucionální opatření

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Hlavním záměrem tématu je představit studentům základní rámec úvah nad situací vyloučených. Studenti získají základní vhled do konceptů, které se v širším smyslu dotýkají problematiky dítěte pocházejícího z rodin, které jsou ve svém sociálním prostředí chápány jako sociálně vyloučené. Rámcově jsou studenti seznámeni také s konceptem mnohoproblémových rodin, který představuje uchopení tématu v historickém světle a ukazuje vývoj konceptů i jejich roli při hledání řešení. Úkolem samostatné práce studentů bude zamyšlení se nad jednotlivými dimenzemi, které jsou nejčastěji v souvislosti se sociálním vyloučením diskutovány (ekonomickou, kulturní a sociální, symbolickou, politickou i prostorovou).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

BECHYŇOVÁ, Věra a KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

BARNES, Matt (et al.). *Poverty and Social Exclusion in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2002. 176 s. ISBN-10: 1843763400.

BROŽ Miroslav, aj. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2007. 91 s. ISBN: 978-80-86961-27-9.

BURJÁNEK, Aleš. Co je rezidenční segregace. In Sýkora, Luděk. Tmelová, Jana (eds.). *Prevence prostorové segregace*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005, str. 21–28.

BURJÁNEK, Aleš. Segregace. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997,

Téma č. 2:

PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍ KOHEZE A INTEGRACE

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Studenti se seznámí se základními dimenzemi sociální koheze, získají základní náhled na problematiku vzniku a udržování sociálního řádu. Přednášková část tématu představuje vybrané formy konceptualizace sociálních procesů uvnitř společnosti. Samostudium je potom směřováno do oblasti prohloubení poznatků souvisejících s procesem začlenění vydělovaných skupin do společnosti. Cílem tématu je objasnit širší sociálně kulturní rozměr tématu.

Způsob výuky: Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

socializace, sociální koheze, sociální soudržnost, sociální integrace/inkluze, sociální řád,

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma představuje studentům proces utváření sociálních vztahů v kontextu celospolečenského vývoje dané society. Rozkrývá mechanismy, jež mohou být chápány také jako dimenze popisující složitost společenských jevů. Pozornost je věnována jak obsahové stránce dimenzí (sociálně strukturální dimenzi, institucionální dimenzi, kulturní, symbolické dimenzi, úrovni identit, akční úrovni),

- tak prostorové stránce dimenzí (mikro-dimenzi, mezo-dimenzi, makro-dimenzi). Úkolem studentů bude pokusit se nalézt odpovědi na otázky související s jejich vlastním podílem na budované sociální soudržnosti, pro snadnější uchopení tématu budou mít k dispozici koncept rozčleňující sociální soudržnost na dimenzi:
- interakce, (vzájemné ovlivňování mezi účastníky sociálních vztahů) - soudržnost může být jen sociální;
  - komunikace, (komunikace ve formě dialogu)
  - skupinové existence (soudržnost v rámci určité – určitých sociálních skupin, „kolektivů“ i jejich různě organizovaných variant, včetně institucí).
  - dimenzi přesahu individuálního vidění, postojů a aktivit. Výstup z ryze individuálně orientované a výhradně vlastními zájmy určené existence, aktivní přihlášení se k sociálnímu, loajalita k sdílenému sociálnímu.
  - dimenzi existence sociální sítě v rámci sociálně soudržného celku, případně institucí podporujících, upevňujících, kontrolujících a střežících tuto soudržnost, protože prostřednictvím této ochrany chrání samotnou existenci daného celku.
  - dimenzi, která slouží jako zdroj existence daného (sociálně soudržného) celku: bez sociální soudržnosti by daný celek nemohl existovat v podobě, která je dána zdroji a vývojem dané soudržnosti, tedy v jeho existující podobě.
  - dimenzi shody či neshody znaků a symbolů sociální přináležitosti, identity, charakteristik daného sociálního celku. Analýza těchto znaků bývá často zaměňována za analýzu sociální soudržnosti, jako by bylo možné obsahy sociální soudržnosti pouze těmito znaky zachytit či dokonce vysvětlit, jde však jen o vnější ukazatele.
  - dimenze mezilidské důvěry (posiluje solidaritu v daném celku).
  - dimenze sdílených hodnot, norem chování a věr, společného se dobírání smyslu.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
- LAŠEK, JAN. *Sociální psychologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 56-64. ISBN 978-80-7041-968-7.
- BAYER, I., M. SEDLÁČKOVÁ, J. Šafr. 2005. „Sociální koheze. Teorie, empirické přístupy, projekty a používaná data.“ SDA Info VII (2): 2–6
- MAREŠ P., SIROVÁTKA. P 2005. „Sociální exkluze.“ Pp. 58–73 In MUSIL J.et al. Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii. Studie CESES / CESES Papers – Teoretik 9/2004. Praha: CESES.
- MUSIL, J.(et al.). Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii. Studie CESES / CESES Papers – Teoretik 9/2004. Praha: CESES, FSV UK.
- ŠAFR, J., M. SEDLÁČKOVÁ. 2006b. „Koncepty a východiska zkoumání sociální soudržnosti: prakticko-politický a sociálněvědní diskurs.“ Pp. 19–37 In M. TUČEK et al. Soudržnost české společnosti z pohledu veřejnosti. Sociologické studie / Sociological Studies 06:12. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké dimenze sociální soudržnosti je možné popsat?
2. Popište vlastní podíl a konkrétní příklady situací, ve kterých jste zahrnuti do procesu tvorby sociální soudržnosti.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 3:

MINORITNÍ SKUPINY A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma seznamuje studenty s problematikou minoritních skupin a skupin zasažených sociálním vyloučením. Hlavním záměrem tématu je představit studentům základní rámec úvah nad problematikou dítěte ohroženého v jeho přirozeném prostředí. Studenti získají základní vhled do konceptů, které se v širším smyslu dotýkají problematiky dítěte pocházejícího z odlišného socio-kulturního prostředí.

Způsob výuky: Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

minorita, sociální vyloučení, strukturální tlak, ohrožené dítě, sociální skupina, znaky minoritních skupin, sociální vyloučení

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma seznamuje studenty s problematikou minoritních skupin ve společnosti s ohledem na rizika sociálního vyloučení, které těmto skupinám hrozí. Studenti se seznámí s konceptem minorit představeným Schaeferem, který vycházející z hlediska přístupu k moci, podílu v populaci i z hlediska antropologických odlišností. Studenti budou seznámeni se základní znaky minoritních skupin, které jim pomohou lépe porozumět situaci menšinových skupin. Studenti získají ucelený vhled do problematiky skupin ohrožených marginalizací a s ní spojených společenských rizik. Závěr tématu je věnován problematice ohroženého dítěte v kontextu ohrožení vycházejícího z makrosociálního a lokálního prostředí s ohledem na jeho příslušnost k minoritní skupině či sociálně vyloučené skupině.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- BARNES, Matt (et al.). *Poverty and Social Exclusion in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2002. 176 s. ISBN-10: 1843763400.
- BROŽ Miroslav, aj. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2007. 91 s. ISBN: 978-80-86961-27-9.
- BURJÁNEK, Aleš. Co je rezidenční segregace. In Sýkora, Luděk. Tmelová, Jana (eds.). *Prevence prostorové segregace*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005, str. 21–28.
- BURJÁNEK, Aleš. Segregace. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, 33, 423–434. ISSN 0038-0288.
- Sociální studia*. Sociální exkluze a nové třídy. Brno: MU FSS, 2000, 5. ISSN 1803-6104.
- STEINER, Jakub. Ekonomie sociálního vyloučení. In: Jakoubek, Marek., Hirt, Tomáš. (eds.): *Romové: kulturologické etudy*, 1.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 383s. ISBN 808647383X.
- MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení, *Sociologický časopis*, 2000, 3, 285-297. ISSN 0038-0288.
- MAREŠ, Petr, SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda, *Sociologický časopis*, 2008, 2, 271 -294. ISSN 0038-0288.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

3. Zamyslete se nad jednotlivými dimenzemi sociálního vyloučení, jakou dle vás hrají roli při socializaci dítěte.
4. Vyhledejte základními socio-demografické údaje o sociálně vyloučené lokalitě, která je nejbližší vašemu bydlišti (práce s mapou sociálně vyloučených lokalit).

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 4:

SKUPINA DĚTÍ V NEJVĚTŠÍM RIZIKU – ROMSKÉ DĚTI

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem této části předmětu je přiblížit studentům vybranou skupinu ohrožených dětí. Na příkladech z praxe a s využitím anonymních kazuistik se studenti seznamují s vybranými aspekty životní reality dětí, které dokumentují jejich nezdary v pokusech uspět v prostředí výchovných institucí, rezignace, únikové tendence, ale i snahy vymezit se a bojovat proti okolí. Téma představuje základní prvky fungování romských rodin s důrazem na jejich formující vliv na dítě. Diskusní část předmětu směřuje k hledání možných východisek z možných konfliktních situací ve výchově romských dětí.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

kulturní dimenze, romská rodina, sociální role, maltuzianský a plodivý typ rodin, difuze rolí, široké rodiny

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti se seznámí s vybranými specifiky, které můžeme u Romských dětí sledovat. Především je to příklon ke komunitnímu způsobu života, odlišné pojetí a postoje k moci a autoritám, krátkodobá orientace převládající v uspokojování životních potřeb. Dalším tématem je rodinná struktura, ve které romské děti žijí i s požadavky, které jsou na ně v rodinném prostředí kladeny. Studenti se seznámí také se strukturou i obsahovým směřováním nejčastějších konfliktních situací, se kterými se mohou v praxi setkat. Předmětem tématu jsou také formy a postupy, které se nejlépe osvědčují při práci s uvedenou cílovou skupinou dětí.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

BITTNEROVÁ, Dana; DOUBEK, David; LEVÍNSKÁ, Markéta. *Funkce kulturních modelů ve vzdělávání*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 308s. ISBN 978-80-87398-18-0.

BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1.vyd. Praha: Radix, 2004. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.

FRANIOK, Petr a KALEJA, Martin a ZEZULKOVÁ, Eva. 1. vyd. *Transformace Speciálních vzdělávacích potřeb v kontextu kutikulárních dokumentů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 124 s. ISBN 978-80-7368-921-6.

HIRT, Tomáš. JAKOUBEK, Marek. (eds) *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. 1.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.

JAKOUBEK, Marek. BUDILOVÁ, Lenky. (eds) *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: CDK, 2009. 357 s. ISBN 978-80-7325-178-9.

LACKOVÁ, Elen. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 2.vyd. Praha:Triáda, 2002. 288 s. ISBN 80-86138-47-X.

NAVRÁTIL, Pavel aj. *Romové v české společnosti*. 1.vyd. Praha: Portál 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.

NAVRÁTIL, Pavel a MUSIL, Libor. Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. *Sociální studia*, 2000. 5. s. 108. ISSN 1214-813X (print)

Romové v České republice [online]. 2000 [cit. 2015-10-02]. Děťství. Dostupné z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18389>>.

Romové v České republice. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

Romano džaniben. Sborník romistických studií. Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2000-2005. ISBN 1210-8545.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 144 s. ISBN 80-7178-250-5.

STEWART, Michal. *Čas Cikánů*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principál. 2005. 275 s. ISBN 80-7364-017-1.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Specifika práce s romskými dětmi (Komunikační specifika romských dětí). In *Řetízek. Sborník příspěvků k metodice práce v organizacích pracujících s romskými dětmi a mládeží*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení R-Mosty,

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké formy a jaké metody výchovné práce byste upřednostnili při práci s romskými dětmi?
2. Jmenujte alespoň čtyři kulturní specifika romských dětí.
3. Jaké postavení má v romské rodině otec, matka, dcera a syn? Popište jejich zodpovědnosti a očekávané chování pramenící z jejich role.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 5:

DĚTI S RIZIKEM ROZVOJE SOCIÁLNĚ NEŽÁDOUCÍHO CHOVÁNÍ

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma seznamuje studenty s konkrétními skupinami dětí, které jsou ohroženy rozvojem sociálně nežádoucího chování v důsledku jejich sociálního vyloučení. Studenti se seznámí s pasivními formami rizikového jednání dětí a mládeže, jako jsou např. únikové tendence. Obsahem tématu jsou také agresivní formy rizikového jednání, především násilné jednání. Studenti se seznámí také s vybranými koncepty agresivity. V neposlední řadě je pozornost věnována emoční

nestabilitě a výkyvům chování, které jsou častým průvodním jevem chování dětí i příčinou jejich obtíží. Cílem předmětu je představit základní formy rizikového chování, se kterými se můžeme v praxi setkat.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

rizikové chování, agrese, agresivita, emoční labilita, anaklitická deprese, disociální chování, sekundární asociální jednání

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma se zaměřuje na rizikové formy chování dětí a mladistvých, kteří pocházejí ze sociálně vyloučeného prostředí. Studenti se seznámí s projevy vybraných rizikových forem chování mladistvých, jak byly definovány Světovou zdravotnickou organizací (pasivní, agresivní, kompromisní). Samostatnými tématy ke studiu jsou témata agrese, agresivity a disociálního jednání. Téma umožní studentům lépe porozumět těm způsobům jednání, které nejvíce prohlubují sociální izolaci dětí, případně je sdružují do skupin s asociálními projevy chování.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní rodinná péče ve školských zařízeních*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 167 s. ISBN 80-7041-114-7.

JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

LABÁTH, Vladimír a AMBROZOVÁ, Alena a SMIK, Ján. *Riziková mládež*. 1.vyd. Praha: SLON, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4

SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. 1.vyd. Praha: SNP, 1985.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte pojmy agrese, agresivita, v čem se odlišují?
2. Jaké rizikové formy chování se mohou rozvíjet v sociálně vyloučených lokalitách, jaké faktory mohou podporovat jejich vznik?
3. Uveďte příklady asociálního jednání, se kterým jste se setkali.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 6:

VÝCHOVA DĚTÍ V RODINÁCH OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma seznamuje studenty s možnými výchovnými způsoby, se kterými se ohrožené děti setkávají a které se mohou dostat do středů s působením profesionálního vychovatele. Jeho cílem je poskytnout studentům dostatek informací o specifických výchovných postupech v rodinách, kterým se nedaří zvládat nároky sociálního prostředí většinové společnosti. Poznatky z tohoto tématu budou dále rozvíjeny ve výuce v rámci tematického bloku č. 8, který bude zaměřeno na štěpení socializačních mechanismů, včetně komparace dosavadních poznatků o socializačních a výchovných vlivech, kterému je dítě vystaveno.

Způsob výuky: Téma je představeno v rámci přednášky v plném rozsahu, je doplněno samostudiem kazuistických příkladů. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

výchova, výchovné způsoby, patologie rodiny, agrese, agresivita, sankční systém

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma představuje studentům specifika výchovy v sociálně vyloučených lokalitách. Cílem tématu je představit studentům způsoby výchovy, se kterými se dítě v sociálně vyloučeném prostředí setkává. Pozornost je věnována především těm výchovným praktikám, které vedou k rozvoji výchovných potíží dítěte, zvyšují jeho agresivitu a přispívají ke vzniku konfliktních situací v rodině i mimo ni. Téma je představeno v obecné rovině na úrovni problematiky výchovných způsobů uplatňovaných v rodinách v riziku sociálního vyloučení, čerpá však i z kazuistických příkladů a podnětů z praxe. Studenti se dále seznámí se specifickými rysy výchovy v romských rodinách, které jsou nejpočetnější skupinu, zasaženou sociálním vyloučením.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1.vyd. Praha: Radix, 2004. 206 s. ISBN 80-86031-48-9.

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1.vyd. Praha: Grada, 1998. 117 s. ISBN 80-7169-629-3.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV, 1997. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.

ČONKOVÁ, L'ubomíra. Romska rodina a škola, *Vychovávateľ*. 2004, 6, 13-16. ISSN 0139-6919.

FRANIOK, Petr a KALEJA, Martin a ZEZULKOVÁ, Eva. 1. vyd. *Transformace Speciálních vzdělávacích potřeb v kontextu kutikulárních dokumentů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 124 s. ISBN 978-80-7368-921-6.

JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní rodinná péče ve školských zařízeních*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 167s.

ISBN 80-7041-114-7.

LACKOVÁ, Elen. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 2.vyd. Praha: Triáda, 2002. 288 s. ISBN 80-86138-47-X.

LIÉGEOIS, Jean-Pierre. *Romovia Cigáni Kočovníci. Dějiny a současnost v evropském*

kontexte. Bratislava: Rada Evropy, 1995. 271 s. ISBN 80-967380-4-3.
MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
NAVRÁTIL, Pavel aj. *Romové v české společnosti*. 1.vyd. Praha: Portál 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
PAPE, Iveta. *Jak pracovat s romským žákem*. Praha: Slovo21. Středisko náhradní rodinné péče. *Romské děti žijící mimo vlastní rodinu*. Praha: 2007.
STEWART, Michal. *Čas Cikánů*. 1. vyd. Brno: Barrister & Princípál. 2005. 275 s. ISBN 80-7364-017-1.
ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Specifika práce s romskými dětmi (Komunikační specifika romských dětí). In *Řetízek. Sborník příspěvků k metodice práce v organizacích pracujících s romskými dětmi a mládeží*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení R-Mosty, 2003. 110 s.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaký výchovný styl dle vašeho názoru převládá v rodinách zasažených sociálním vyloučením?
2. Zjistěte, zda je v sociálně vyloučené lokalitě, kterou jste analyzovali v prvním úkolu, nabízena sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, sanace rodiny, případně jiný program zaměřený na podporu rodiny, zmapujete nabídku služeb těchto zařízení.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 7:

SOCIALIZAČNÍ NÁROKY INSTITUCÍ S VÝCHOVNÝM POSLÁNÍM

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Téma seznamuje studenty s chodem a nároky institucí, které nejčastěji pracují s dětmi ze sociálně vyloučeného prostředí. Studenti se seznámí s vybranými institucemi, hlavní sledovanou kategorií budou socializační nároky těchto institucí, které jsou na dítě kladeny ať již v režimových opatřeních daných institucí, při sociálních kontaktech ve skupině i s pracovníky zařízení apod. Pozornost je věnována také poslání dané instituce a jejímu veřejnému závazku, ze kterých potom socializační nároky pramení. Cílem tématu je seznámit studenty s nároky, které jsou na děti kladeny při jejich pobytu mimo přirozené prostředí, kterým je sociálně vyloučená lokalita.

Způsob výuky: Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

výchovná instituce, výchovné zařízení, socializace, socializační činitelé, veřejný závazek

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma v základních rysech seznamuje studenty s institucemi, které mají výchovné poslání a předmětem jejich činností je i sledování výchovných cílů. Mezi takové instituce řadíme vyjma rodiny (která byla předmětem tématu č. 3) především výchovná zařízení dle zákona 561/2004. Pro toto téma byly vybrány takové typy zařízení, ve kterých se děti ze sociálně vyloučeného prostředí nejčastěji objevují, např. dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, školská poradenská střediska apod. Mimoto jsou do skupiny institucí s výchovným cílem zařazeny také zařízení sociálních služeb, které dle zákona 108/2006 poskytují výchovné, vzdělávací a aktivizační služby. V tomto případě se jedná především o Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Téma se zaměřuje na socializační působení těchto institucí. Objasňuje jejich chod, cíle a poslání, které vycházejí z veřejného závazku, který realizují.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní rodinná péče ve školských zařízeních*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 167 s. ISBN 80-7041-114-7.

JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

LABÁTH, Vladimír a AMBROZOVÁ, Alena a SMIK, Ján. *Riziková mládež*. 1.vyd.Praha: SLON, 2001. s. 157. ISBN 80-85850-66-4.

SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. 1. vyd. Praha: SNP, 1985.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Popište režimová opatření vybraného zařízení.
2. Provedte analýzu vybraného zařízení a popište, jakým způsobem se jeho společenské poslání promítá do socializačních nároků, které klade na své svěřence, klienty apod.

Prostor pro odpovědi:

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Téma volně navazuje na předchozí téma, které se zabývalo socializačními nároky institucí mimo přirozené prostředí dítěte. Od širších socializačních vlivů se v tomto tématu pozornost přesouvá k samotnému výchovnému působení výchovných zařízení. Větší pozornost je věnována výchovným cílům, postupům i celému výchovnému procesu. Cílem této části předmětu je objasnit studentům základní strukturu výchovných situací, které se v těchto zařízeních odehrávají. Zpracování tématu vychází především se systémového pojetí výchovy B. Bližkovského a z nástinu provázející výchovy jak ji popsal J. Pelikán. První přístup je vybrán s ohledem na jeho systémové pojetí, které umožňuje porozumět širším souvislostem, ve kterých se výchovný proces odehrává. Druhý model je vybrán jako jeden z vhodných výchovných postupů pro práci s vybranou cílovou skupinou dětí.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

výchova, výchovný proces, výchovné cíle, výchovná situace, systémové pojetí výchovy, doprovázející výchova

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma představuje a objasňuje základní výchovné postupy realizované ve výchovných institucích. Propojuje konkrétní realizované postupy v zařízeních s teoretickými východiskami dané problematiky. Studentům představuje model provázející výchovy jako jeden z vhodných postupů při práci s těmito dětmi. Problematika daného tématu je nahlížena z perspektivy výchovných cílů, volených metod a forem výchovných postupů ve vybraných zařízeních. Tyto jsou vztahovány ke kulturním a sociálním specifikům cílových skupin dětí.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

BLIŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémové pedagogika*. 2. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1997. s. 315. ISBN 80-85498-23-5.

PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být: otevřené otázky teorie provázející výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. s. 159. ISBN 8024603454.

PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 175. ISBN 978-80-246-1265-2

ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7041-959-5.

Webové stránky výchovných zařízení

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. V sociálně vyloučené lokalitě, kterou mapujete, vyhledejte výchovnou instituci a zjistěte, jaké výchovné cíle si stanovuje i jakými prostředky je naplňován výchovný proces.
2. Zamyslete se a navrhňte, jak by se dalo využít myšlenek J. Pelikána v praxi při výchově dětí ohrožených sociálním vyloučením, v čem může být tento přístup funkčně efektivnější, nežli jiné modely výchovy?

Prostor pro odpovědi:

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma představuje názory vybraných autorů, na výchovu, její možnosti, limity i výzvy. Cílem prezentace je vzbudit zájem a diskusi na téma výchovného snažení vychovatelů a zahájení dialogu nad stěžejními oborovými otázkami i problémy, jako je záměrnost a její reflexe v konkrétním jednání vychovatele. Téma také upozorňuje na konflikt mnohdy protichůdných výchovných cílů a požadavků rodiny a výchovné instituce. Cílem této části předmětu je iniciovat diskusi nad situací dítěte a reálnými východiský.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

Výchova, výchovná soustava, prostředí, intencionální vlivy, funkcionální vlivy cíle výchovy, doprovázení,

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma se zabývá průběhem socializace a výchovy. Podrobněji jsou probírány formativní vlivy, které jsou v Blížkovského pojetí využitelné při komplexním vedení a využívání životních situací ve prospěch rozvoje osobnosti. Studenti si osvojí model výchovy vycházející ze systémových východisek. Současně jsou studenti prostřednictvím díla Palouše a Schallera seznámeni s úvahami, které konceptualizují samotný pojem a proces výchovy a rozporují některá ze zaběhlých klišé.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 280 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1168-3.

BREZINKA, Wolfgang. Východiska k poznání výchovy: úvod k základům vědy o výchově, k filozofii výchovy a k praktické pedagogice. Brno: L. Marek, 2001. 310 s. ISBN 80-86263-23-1.

BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. 2., upr. a dopl. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1997. 315 s. ISBN 80-85498-23-5.

PELIKÁN, Jiří. Hledání těžiště výchovy. V Praze: Karolinum, 2007. 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2.

PELIKÁN, JIŘÍ. VÝCHOVA PRO ŽIVOT. VYD. 1. PRAHA: ISV, 1997. 108 S. PEDAGOGIKA. ISBN 80-85866-23-4.

SCHALLER, Klaus. *Studie k systematické pedagogice*. Překlad Radim Palouš. Praha: Univerzita Karlova, 1993. 88 s. Studia paedagogica; Č. 9. Vacek,

PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 237 s. ISBN 80-04-25415-2.

PALOUŠ, Radim. *Dopisy kmotřenci*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. 107 s. ISBN 80-7113-002-8.

PALOUŠ, Radim. *Dopisy dnešnímu kmotřenci*. Brno: Cesta, 2001. 129 s. ISBN 80-7295-024-X.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. S jakými protichůdnými požadavky se může dítě setkat ve svém prostředí, uveďte alespoň čtyři?
2. Jak formuluje B. Blížkovský vztah výchovy a světa? Co z takového názoru plyne?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 10:

MOŽNOSTI PŮSOBNÍ NA UTVÁŘENÍ CHARAKTERU

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je nastínit proces morálního vývoje dítěte. Studenti se seznámí s koncepty, které přibližují proces tvorby morálního vědomí, získají základní náhled na roli emocí a vlastního sebeobrazu. Téma úzce navazuje na teoretické představení konceptů výchovy a doplňuje ho o hlubší sondu do jedné ze složek výchovy. Obsahem tématu je seznámení s vybranými koncepty, které rozkrývají pozadí utváření osobnosti a jejich charakterových stránek. Dílčím cílem tématu je představit studentům programy a postupy využívané v podpůrných projektech zaměřených na stabilizaci kulturní identity, která potom lépe slouží k vytváření pozitivního sebeobrazu vychovávaného dítěte.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

sebe pojem, sebeobraz, emoční inteligence, morální vědomí, empatie, sebekontrola, reflektované sebehodnocení

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti se v teoretické části předmětu seznámí s konceptem sebesystému představeným Papicou (1985) jenž jim umožní lépe porozumět mechanismům, které se podílejí na sebepojetí a sebeobrazu dítěte. Subsystem hraje hlavní motivační roli v chování dítěte a je-li utvářen představami, které se otevřeně či implicitně hlásí k negativistickým pojetím zastávaných sociálních rolí, může docházet k vážným disociálním i antisociálním projevům osobnosti dítěte. Sebeobraz sociální role je formován v podmínkách dialogu, který vede osobnost s okolím i s jedinci. Téma se tak vrací k hlavnímu průřezovému tématu všech témat, kterým je schopnost vést dialog. Pozornost je věnována také procesům utvářejícím charakter a konstrukci morálního vědomí dítěte.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

HORKÁ, Hana. *Výchova pro 21. století*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 127 s. ISBN 80-85931-85-0.

VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. 226 s. ISBN 80-239-4908-X.

VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vyhledejte ve svém okolí realizovaný projekt zaměřený na rozvoj sebepojetí, sebesystému či utváření charakteru.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 11:

**SOCIÁLNĚ VÝCHOVNÉ METODY A JEJICH
MOŽNOSTI PŘI RESOCIALIZACI**

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Téma představuje další možné metody, které lze využít při práci s dětmi ze sociálně vyloučeného prostředí. Jeho cílem je rozšířit poznatky o možných metodách a způsobech práce s dětmi. Předmět se zaměřuje především na takové

metody, které přispívají k úspěšné socializaci či resocializaci ohrožených dětí a mladistvých.

Způsob výuky: Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Větší část časové dotace předmětu je však plánována na samostudium studentů. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

animace, inscenační metody, režimové opatření, práce se skupinou

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti se v rámci samostudia seznámí s vybranými metodami sociální pedagogiky a s jejich možným využitím v praxi. Především se jedná o metodu animace, situační metodu, inscenační metodu a práci se skupinou, mediaci. V neposlední řadě si studenti prostudují základní postupy při vedení úspěšného rozhovoru. Soubor doporučených metod nabízí studentům základní vhled do možností sociálně výchovného působení.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KAPLÁNEK, Michal. Kulturní a sociálně kulturní animace. In *Socialia 2006*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 503-506.

KAPLÁNEK, Michal. Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. Č. Budějovice, 2006.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Zvolte si tři metody sociálně výchovné práce s dětmi a uveďte konkrétní příklady z praxe při jejich využití.
2. Jak rozumíte pojetí animace v díle doc. Kaplánka, je toto pojetí blízké

komerčnímu využívání této metody? Popište a rozvedte, v čem vidíte rozdíly.

3. Jak je možné využívat metodu mediace při každodenní výchovné práci s dětmi?

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 12:

INDIVIDUÁLNÍ PRÁCE S DĚTMI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma navazuje na předchozí lekci. Jeho cílem je představit studentům možné přístupy řešení situací, které vznikají na podkladě nesourodých požadavků na dítě. Cílem předmětu je seznámit studenty s možnostmi, které nabízí individuální práce s dítětem. Téma zprostředkovává vhléd nejen do procesu tvorby individuálního plánu, ale také nabízí možnosti jeho směřování, především se pak věnuje otázkám osobnostní a sociální výchovy.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

adaptace, zakázka, individuální plán, evaluační techniky, osobnostní a sociální výchova, rozvoj kompetencí, hodnoty, mravní zásady

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Hlavní část tématu je věnována tvorbě a koncipování individuálního plánu pro dítě zasažené sociálním vyloučením. Oporou pro tvorbu individuálních plánů rozvoje dítěte představuje model osobnostní a sociální výchovy. Hlavní důraz je věnován rozvoji sociálních kompetencí, především rozvoji mezilidských vztahů. Stěžejní část tvoří rozvoj morálních a hodnotových kompetencí. Studenti si osvojí schopnost zpracovat individuální plán jak po stránce obsahové, tak po stránce procesní. Samotnému procesu individuálního plánování s dítětem je věnována větší pozornost v přednáškové části předmětu.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

VALENTA, Josef, *Učit se být*. 1. vyd. Praha: AISIS-STROM, 2001. 95 s. ISBN 80-86106-08.

PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 175. ISBN 978-80-246-1265-2.

LORENZOVÁ, Jitka. Společnost – škola – učitel a hodnotové orientace současnosti (o zdrojích naší dnešní „krize“ hodnot). In: *Filosofie – výchova – hodnoty. Sborník k významnému životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslavy Peškové, CSc. PedF UK, Praha 1999.*

LORENZOVÁ, Jitka. *Sociální pedagogika jako pomáhající disciplína*. Pedagogika, 2001, 51/3, 292-298.

LORENZOVÁ, Jitka. Etické hodnoty a normy v současných proměnách školy. In DOROTÍKOVÁ, S. (ed.) *Profesní etika učitelství*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003, s. 78-105. ISBN 80-7290-102-8.

VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. 226 s. ISBN 80-239-4908-X.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vytvořte individuální plán zaměřený na osobnostní či sociální rozvoj vašeho klienta, svěřence, apod.
2. Popište proces individuálního plánování v oblasti výchovného působení.

Prostor pro odpovědi:

Téma č. 13:

MOŽNÉ FORMY SPOLUPRÁCE S RODINOU

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma završuje oddíl věnující se možnostem práce s dětmi a rodinami, které jsou stížené sociálním vyloučením. Cílem tématu je ucelené představení možných intervenčních postupů směřujících k rodině jako celku.

Způsob výuky: *Téma je částečně představeno v rámci přednášky. Časová dotace pro přednesení tématu je 1 výuková hodina. Časová dotace řízeného samostudia jsou 2 hodiny.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

system péče o ohrožené děti, ohrožené dítě, práce s rodinou, komunitní škola, sociálně aktivizující služby, sanace rodin, intuitivní rodičovství

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma představuje způsoby práce zaměřené na celou rodinu. Studenti se seznámí s vybranými způsoby práce, které jsou v současné době realizovány v ČR. Součástí tématu je také představení transformovaného (transformujícího se...) systému péče o ohrožené děti, kdy právě probíhající transformace upřednostňuje především preventivní možnosti práce s rodinami. Studenti se dále seznámí s konceptem komunitních škol, který dobře funguje právě v sociálně vyloučených lokalitách; možnostmi práce, které nabízí sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi a sanace rodiny.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. 152 s. ISBN 978-80-262-0031-4.
zákon 108/2006 o sociálních službách.
<http://www.komunitniskoly.cz/>

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Kdy je možné zařadit rodinu do sanačního programu a kdy naopak ne?
2. Objasněte, jakým způsobem funguje Komunitní škola.
3. Objasněte poslání a úkoly sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.

Prostor pro odpovědi:

SEZNAM POŽADAVKŮ K ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Předmět není zakončen testem, studenti odevzdávají dílčí úkoly během celého semestru

Seznam dílčích úkolů:

1. Esej reflektující teoretické koncepty sociálního vyloučení, sociální koheze, mnohoproblémovosti či minoritních skupin.
2. Zmapování programů zaměřených na rodinu jako celek, které jsou realizovány ve zvolené lokalitě. (představení v diskusi)
3. Písemná reflexe vybraného konceptu výchovy doplněná o představy a zkušenosti s praktickým využitím nastudovaných poznatků (2-4 strany)
4. Krátké představení nastudovaných pohledů na výchovu ostatním kolegům, diskuse nad možnostmi a limity přístupů.
5. Reflexe nových poznatků a jejich transformace do podoby uceleného osobitého programu výchovy.